

Begagić Hazim

HISTORIJSKI PREGLED NORMATIVNE REGULIRANOSTI DJELATNOSTI IZVEDBENO-SCENSKE KULTURE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Pozorišni sistem Bosne i Hercegovine u institucionalnom, a time i u regulativnom smislu, značajno je historijski zaostajao za drugim europskim zajednicama. Ipak, od uspostavljanja prvih državnih institucija, formirana mreža tek uspostavljenog pozorišnog sistema normativno je bila uključena u šire okvire državne zajednice kojoj je prostor Bosne i Hercegovine pripadao, od Kraljevine SHS, do Druge Jugoslavije. Tek procesima značajnije ustavne decentralizacije, sedamdesetih godina prošlog stoljeća stekli su se preduslovi za samostalno normativno regulisanje i usvajanje prvih akata u oblasti pozorišne djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Aktuelno ustavno uređenje Bosne i Hercegovine podrazumijeva visok stepen decentralizacije u okviru kojeg je nadležnost nad kreiranjem i provedbom većine javnih politika podijeljena između nižih administrativnih razina javne uprave - entiteta i kantona. U tako kompleksnom sistemu Bosna i Hercegovina može imati po dvanaest različitih zakona kojima se regulišu iste djelatnosti kulture (trenutno ima pet pozorišnih zakona), što u praksi znači desetine različitih zakona o pojedinim djelatnostima kulture. Tako kompleksan sistem zakonodavstva u kulturi nesumnjivo predstavlja jedinstven slučaj, osobito kada se u obzir uzme veličina zemlje, njene ekonomske prilike i stepen razvijenosti kulturnog sektora.

Ključne riječi: *pozorišni zakoni, legislativa u kulturi, normativna reguliranost umjetničkih djelatnosti, pozorišne politike, kulturna politika*

UVOD

Na političkoj mapi Bosne i Hercegovine vidljiva je kompleksna administrativno-politička struktura i složena unutrašnja organizacija države sa dva entiteta (Republika Srpska i Federacija BiH sa svojih deset kantona), te Brčko Distrikta BiH, od entiteta nezavisnog teritorija. Od ovih 12 administrativno-političkih jedinica koji imaju za to definiranu ustavnu nadležnost, njih pet imaju usvojenu zakonsku regulativu u oblasti pozorišne djelatnosti. Centri tih administrativnih jedinica ujedno predstavljaju i pet najvećih kulturnih centara u zemlji (Sarajevo, Banja Luka, Mostar, Tuzla i Zenica) koji su tradicionalno, posljednjih više od sedamdeset godina, nosioci ukupnog kulturnog i pozorišnog razvoja u zemlji i u kojima se zapravo i nalazi većina javnih - stalnih i repertoarskih pozorišnih institucija u BiH, među njima i šest narodnih pozorišta kao najznačajnijih elemenata pozorišnog sistema u zemlji. U odnosu na ovakav sistem kulturnih politika i kulturnopolitičkih nadležnosti, u BiH je trenutno na snazi pet pozorišnih zakona, jedan u RS i četiri zakona u četiri kantona Federacije BiH u kojima postoje javna, profesionalna i stalna pozorišta (Kanton Sarajevo, Tuzlanski, Zeničko-dobojski i Hercegovačko-neretvanski kanton). Time je situacija u ovoj oblasti značajno usložnjena: polovina zemlje je na jedan način regulisala pozorišnu djelatnost, četvrtina je također to učinila ali na drugačiji i neujednačen način, a preostala četvrtina (šest kantona u Federaciji BiH i Brčko Distrikt BiH) svoju ovlast zakonskog reguliranja pozorišnog

djelovanja uopće nije iskoristila, te je u njima i dalje na snazi posljednji zajednički bh. pozorišni zakon iz 1976. godine. Ipak, tokom uspostavljanja bh. pozorišnog sistema, koji je, u institucionalnom ali i organizacionom smislu, značajno zaostajao za drugim europskim zemljama, prošlo se kroz tri ključne etape: (1) integriranost u širi zakonodavni okvir jugoslovenskih integracija (Kraljevina i Socijalistička Jugoslavija) u koje je bila uključena Bosna i Hercegovina, odnosno njen prostor; (2) uspostava vlastitog jedinstvenog normativnog sistema na republičkoj razini i (3) reguliranost pozorišne djelatnosti na decentraliziranim osnovama, u odnosu na aktuelnu ustavnu strukturu, podjele nadležnosti i složenu unutrašnju organizaciju zemlje.

Pozorišni propisi u primjeni na prostoru Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina je od 1878. godine do Prvog svjetskog rata bila pod austrougarskom upravom. Historija bh. pozorišta potvrđuje da je u tom periodu došlo do prvih ozbiljnijih aktivnosti u razvoju pozorišne djelatnosti. S druge strane, u susjednoj Kraljevini Srbiji, tada pozorišno znatno razvijenijoj, u Beogradu je 16. maja 1911. usvojen Zakon o Narodnom pozorištu u Beogradu. Historijski gledano, nakon Prvog svjetskog rata, dolazi do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), prvog čvrstog oblika južnoslovenskih integracija kojem je pripadala i današnja teritorija BiH. Tahistorijska činjenica zapravo govori kako je prvi pozorišni zakon koji je bio u primjeni na teritoriji BiH bio onaj iz Kraljevine SHS. Poslije stvaranja Kraljevine, 1918. godine, usvojen je prijedlog da, uz određene izmjene, navedeni Zakon o Narodnom pozorištu u Beogradu iz 1911. bude prihvaćen kao pozorišni zakon Kraljevine SHS. Prijedlog je usvojen i Ministarsko vijeće je u oktobru 1919. godine donijelo rješenje o novom ustrojstvu pozorišne organizacije u Kraljevini. Neposredno nakon usvajanja tog koncepta, u BiH je 1920. osnovano prvo profesionalno pozorište, Narodno pozorište u Sarajevu. Ubrzo nakon usvajanja prijedloga izmjena zakona, Ministarstvo prosvjete ipak određuje komisiju za izradu projekta novog zakona o pozorištu kojije usvojen već 1921. godine. Ni tim projektom ništa se bitnije nije promijenilo u odnosu na Zakon iz 1911. godine. Osnovna novina bila je nova kategorizacija pozorišta i podjela na tri grupacije teatar: (1) državna, (2) državno-povlaštena i (3) privatna pozorišta. Predloženo je i formiranje Pozorišnog odjela kao zasebnog organizacionog segmenta Umjetničkog odjeljenja Ministarstva prosvjete. Također, privatnim pozorištima su postavljeni posebni uslovi po kojima su mogli izvoditi samo odobrena dramska djela, i to ona koja se tada ne izvode u državnim i povlaštenim pozorištima, čime im ne bi bila stvarana konkurencija. U izvještaju inspektora Ministarstva prosvjete bilo je navedeno kako je poslije ujedinjenja, uz *centralna* (Beograd, Zagreb, Ljubljana), Kraljevina prihvatila podržati i rad šest oblasnih pozorišta (1. Sarajevo, 2. Novi Sad, 3. Split, 4. Osijek, 5. Maribor i 6. Skoplje) kojima daje stalne godišnje subvencije i državne činovnike za upravu. Zbog ovakve finansijske politike, donesen je zaključak da se time pretjerano mnogo sredstava izdvaja iz svakako osiromašenog budžeta, te se, po nalogu ministra prosvjete, pristupilo izradi prijedloga novog zakona o pozorištima. I ovo je zakonsko rješenje svojeutemeljenje imalo u Zakonu o Narodnom pozorištu u Beogradu iz 1911., njegovim izmjenama i dopunama iz 1922. i 1925., Projektu zakona o pozorištima iz 1921., te izvjesnim odredbama tadašnjeg

Zakona o činovnicima. Posebno predviđeni tretman pozorišnog osoblja¹ iziskivao je veće troškove za koje nije bilo odobreno dovoljno sredstava. Zbog toga ovaj projekat nije niti ušao u zakonsku proceduru. Rasprave o novim zakonskim rješenjima trajale su sve do Drugog svjetskog rata, odnosno do početka 1941. kada je tadašnji Ministar prosvjete, odredio komisiju za izradu Uredbe o narodnim pozorištima sa zakonskom snagom, ali je kasnijim historijskim zbivanjima i početkom Drugog svjetskog rata ova ideja propala. Ugovorom Cvetković-Maček, 1939. godine dolazi do stvaranja Banovine Hrvatske, u čije okvire ulazi i veći dio prostora Bosne i Hercegovine. Od februara 1940. godine u dijelovima Bosne i Hercegovine koji su pripali Banovini, rad pozorišta bio je regulisan Uredbom o glumištima u Banovini Hrvatskoj. Početkom Drugog svjetskog rata osniva se Nezavisna država Hrvatska u čiju paradržavnu strukturu ulazi cjelokupan teritorij Bosne i Hercegovine. Ta, i slijedeća kratkotrajna državna tvorevina u čijem se sastavu djelimično nalazila Bosna i Hercegovina, formalna kraljevina Demokratska Federativna Jugoslavija, zbog burnog ratnog razdoblja u kome su postojale, nisu donosile zakone o pozorišnoj djelatnosti, već su i u ovoj oblasti važili ratni zakoni i rigorozna cenzura. Nakon Trećeg zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a), Narodna skupština je 1945. godine proglasila Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju. Novi Ustav je usvojen 1. januara 1946. godine, a njime je Jugoslavija uređena kao federacija šest republika. U novouspostavljenoj zemlji, čija je jedna od federalnih jedinica bila i Narodna Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo prosvjete NRBiH preuzelo je neposrednu organizaciju i finansiranje pozorišnih aktivnosti na području Republike. Odjeljenje za prosvjetu Glavnog izvršnog narodnooslobodilačkog odbora je poslije uspostavljanja nove društvene strukture vlasti odlučilo stvoriti osnovnu mrežu profesionalnih pozorišta koju su, po geografskom principu, sačinjavala: (1) državna, (2) okružna, (3) gradska i (4) sreska pozorišta. Pozorištem se upravljalo preko Odjeljenja za agitaciju i propagandu (*Agit-prop*) Ministarstva za prosvjetu i kulturu u kojem je postojao *Pozorišni referat*. U tom periodu centralističkog upravljanja, na takav se način upravljalo i pozorištem, a sve značajne odluke za rad pozorišta donosile su se izvan tih institucija.

Nakon 1945. godine odnos prema kulturi nije bio odvojen od ideje obnove, a ciljevi u kulturi izravno su se oslanjali na program i ciljeve Komunističke partije.² Prema Ustavu iz 1946. godine osnovna karakteristika zakonodavne funkcije je dominantna uloga centralnih državnih tijela. Državni organi tako su osnivali pozorišta, vršila opće rukovođenje i nadzor nad njihovim radom. Moguće je bilo postojanje isključivo pozorišta koje osnivaju savezni organi, odnosno nadležna tijela republike, okruga, sreza ili grada. Država je u takvom konceptu izravno postavljala i imenovala upravnike, umjetničke rukovodioce i ostala rukovodeća lica, te davala saglasnost za angažman umjetničkog osoblja. Umjetnički ansambli

¹Novina u novom projektu zakona odnosila se na član 6.: „Redoviti članovi središnjih i oblasnih kazališta, kao i članovi povlaštenih i stalnih privatnih kazališta, primaće mirovinu iz kazališnog mirovinskog fonda, koji se ima osnovati. Temelj tog fonda činiće: ulozi članova, taksa na kino i javne zabave, prihod od predstava koje će u korist fonda priređivati sva kazališta, kao i stalna državna pomoć. Također i tehnički personal državnih kazališta imaće svoj mirovinski fond“.

²Npr. likvidacija nepismenosti, donošenje zakona o kulturnim djelatnostima, obnavljanje i jačanje kulturnih institucija - univerziteta, muzeja, pozorišta..., stvaranje jake filmske i radio-difuzne mreže, organizovanje masovnog kulturnog rada, podizanje nivoa kvaliteta u svim oblastima umjetnosti, proširenje i izgradnja mreže kulturnih ustanova u svim mjestima u zemlji, itd.

su se formirali prema zadacima koji stoje pred pozorištem od članova koji se često administrativnim putem dodjeljuju iz drugih sredina. Upravno i administrativno osoblje postavlja upravnika pozorišta, na osnovu sistematizacije radnih mjesta koju odobrava državno tijelo. Plate umjetnika zavisile su o razvrstavanju u platni razred u smislu Zakona o javnim službenicima, a uredbom iz 1947. godine uveden je umjetnički dodatak čiju je visinu utvrđivalo povjerenstvo državnog tijela. Od 1947. godine, sve do uvođenja samoupravljanja, sva su pozorišta dobijala popise pozorišnog repertoara, direktno iz Ministarstva prosvjete u Beogradu, te je postojala obveza da se na repertoaru nađu samo dramska djela koja su navedena na tim popisima.³

U prve tri godine nakon završetka Drugog svjetskog rata usaglašena su nova zakonodavna akta Ministarstva prosvjete koja su se odnosila na rad profesionalnih pozorišta. Pod tim se podrazumijevalo potpuno administrativno upravljanje, s tim što su njegove glavne komponente bile finansijska sredstva, kadrovska politika, utvrđivanje odnosa prema prošlosti i briga o postojećim formama organizacije pozorišnog života. U poslijeratnom periodu u BiH, već 1949. dolazi do osnivanja dva narodna pozorišta: Narodno pozorište Tuzla i Narodno pozorište Mostar, a godinu kasnije, 1950., i Narodno pozorište Zenica. Srednja dramska škola u Sarajevu počela je s radom 1949. Narodno pozorište Mostar dobija i prvu novosagrađenu pozorišnu zgradu u Bosni i Hercegovini, zvanično otvorenu krajem 1951. godine.

Pozorišna regulativna u periodu ekspanzije bh. pozorišnog sistema

Unutar nove organizacije državne uprave koja se odražavala na sve segmente rada u zemlji, Savezna skupština 1953. godine donosi Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ i saveznim tijelima vlasti, na temelju kojeg se 1956. godine proglašava i Opći Zakon o pozorištima FNRJ. To je prvi i posljednji zajednički jugoslovenski državni Zakon o pozorištima, koji je važio na cijelom području tadašnje državne zajednice, jasno, u cjelosti uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Taj je Zakon u svoja 44 člana precizirao termine, definirao način ostvarivanja programa i investicija, finansiranje i finansijsko poslovanje, način osnivanja i prestanka radnog pozorišta, statut, pozorišno vijeće, upravni odbor, repertoarske politike, rad upravnika, sistematizaciju radnih mjesta i druge elemente rada pozorišne ustanove u socijalističkom okruženju. Značajna novina nalazila se u članu 7. kojim se dozvoljavalo da pozorište ubuduće ne moraju osnivati i finansirati samo upravna tijela, nego i društvene organizacije, pa čak i grupe građana. Ipak, u zakonu se preciziralo da su

³ Prema reorganizaciji iz 1951. godine, savezna Vlada je, uz Predsjedništvo Vlade, ukupno imala sedam ministarstava i 11 vijeća, među kojima je bilo i Vijeće za nauku i kulturu FNRJ. Smanjenje državne uprave u cilju decentralizacije na saveznoj razini odrazilo se i na republičku upravu gdje se ukidaju ministarstva koja se zamjenjuju novoformiranim vijećima i komitetima. Prvim reformskim talasom u upravi republika, izvršenoj 1950. godine, državnu je upravu u NR BiH sačinjavalo 11 republičko-savezni ministarstava, četiri republička ministarstva, među kojima je bilo i Ministarstvo za nauku i kulturu NR BiH, te povjerenstva, komiteti i direkcije. Nastavkom reorganizacije preostala su samo četiri ministarstva, a vijeća su postala dominantna tijela u republičkoj upravi. Nakon pomenute reorganizacije, u upravi NR BiH djeluje devet vijeća od kojih je jedno i Vijeće za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, u čijem su sastavu bili predstavnici naučnih, prosvjetnih i kulturnih ustanova, društvenih i profesionalnih organizacija, kao i druge osobe koje na prijedlog predsjednika Vlade imenuje Predsjedništvo. Vijeće za prosvjetu, nauku i kulturu imalo je odbore za prosvjetu, visoko obrazovanje i naučne ustanove, te za kulturu i umjetnost, u kojima su pored članova Vijeća mogle biti i druge osobe.

pozorišta kulturno-umjetničke ustanove kojima se upravlja „po načelima društvenog upravljanja“. U članu 33. ovog Zakona navodi se da u pozorištima radi umjetničko osoblje, radnici i službenici koji u radni odnos stupaju na temelju ugovora o angažmanu na određeno vrijeme. U Zakonu se dalje navodi kako se „do donošenja republičkih zakona o pozorištima neposredno primjenjuju odredbe ovog zakona.“⁴ Zapravo, tom su odredbom i najavljeni i kasnije, relativno bzo, doneseni republički pozorišni zakoni čime postepeno dolazido djelomične pozorišne decentralizacije u pogledu upravljanja, pojave koja je u kulturnim politikama XX. vijeka, a posebno u pozorišnoj djelatnosti, izuzetno značajna. Važno je zaključiti kako je ovaj *jugoslovenski* pozorišni zakon dao svojevrsni normativni okvir i utvrdio metodologiju po kojoj su skoro svi naredni pozorišni zakoni bili kreirani.

Prvi bosanskohercegovački pozorišni zakon

Četiri godine nakon usvajanja prvog i posljednjeg pozorišnog zakona Druge Jugoslavije na saveznom nivou, 1960. godine usvojen je prvi Zakon o pozorištu NR BiH.⁵ U tom se Zakonu, već u članu 1. navodi kako je „zadatak pozorišta da izvođenjem umjetničkih djela razvija pozorišno scensku umjetnost i doprinosi zadovoljenju kulturnih potreba građana.“⁶ Uz veliku sličnost sa pozorišnim zakonom FNRJ iz 1956., ovaj prvi bosanskohercegovački pozorišni zakon ipak je imao i nekoliko značajnih razlika. Zakon je tako donio tada novu formulaciju *društveno samoupravljanje*, što je uvjetovalo još neke promjene, poput one da upravni odbor više ne daje saglasnost na postavljanje rukovodećih službenika i pozorišnom vijeću ne predlaže investicijske programe, jer su ta pitanja prešla u nadležnost direktora za koga je, po prvi put, bilo precizirano da dolazi „iz reda umjetnika ili drugih kulturnih i javnih radnika.“⁷ Ovaj Zakon, u svoja ukupno 53 člana, nije precizirao uvjete za osnivanje pozorišta, te se krajem 1960. godine, po prvi put u historiji BiH, usvajaju i objavljuju i dva podzakonska pozorišna akta, i to Pravilnik o uslovima za osnivanje pozorišta i Pravilnik o registraciji pozorišta.⁸ U Beogradu je 1963. godine usvojen Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koji, uz novo ime zajedničke države, promovira i uvjerenje kako su samoupravni odnosi u dovoljnoj mjeri prevladali u društvu da zaslužuju novo i konačno ustavnopravno definiranje. Samoupravni model je primijenjen u svim sferama i na svim razinama društvenog života. Temeljem tog načela, a na temelju članka 47. novog Ustava, 1965. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pozorištima SRBiH⁹, kojim se Zakon o pozorištima iz 1960. godine najvećim dijelom mijenja i praktično postaje potpuno novi zakon. Čak 48 članova Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pozorištima dotadašnji je pozorišni zakon pretvorilo u jedan sasvim novi dokument i zakonski akt. Predložene su izmjene, bez ijedne naknadne intervencije usvojene u republičkoj Skupštini, kada je dakle i usvojen novi Zakon o pozorištima, u svom prečišćenom obliku. Ovaj je Zakon donio vrlo bitnu novinu za sve pozorišne djelatnike. budući je u organizaciju pozorišta uveo model *radničkog samoupravljanja*. Repertoarska politika ostala

⁴ čl. 40. Opći ZOK FNRJ, 1956.

⁵ „SL NRBiH“ br. 11/60.

⁶ Čl. 1. ZOP NRBiH, 1960.

⁷ Čl. 29, st. 1., ZOK NRBiH, 1960.

⁸ „SL NRBiH“ br. 41/60.

⁹ „SL SRBiH“ br. 15/65.

je u domenu rada Pozorišnog vijeća, ali promjenom sastava Vijeća, koji su do tada bili pod izravnom državnom ili političkom kontrolom, o repertoarskoj politici i programskoj orijentaciji, prema odredbama tog Zakona, mogli su samostalno odlučivati. Najbitnija novina je promjena u statusu glumaca i ostalih pozorišnih umjetnika koji su od tada zasnivali stalni radni odnos, a njihova su se prava u potpunosti izjednačila s pravima radnika u udruženom radu. Ova je mjera, uz znatne pogodnosti i materijalnu sigurnost umjetničkog osoblja, donijela i poznate negativnosti, budući da je nestala selekcija po kvalitetu, te se dešavalo da zbog ograničenih sredstava i sistematizacije radnih mjesta pozorište ne zapošljava mlade i školovane glumice i glumce, jer već ima zaposleno umjetničko osoblje, koje je nerijetko ili nedovoljno angažirano ili ne ostvaruju značajnije kvalitativne pokazatelje u svom umjetničkom radu i kreativnom potencijalu. Inače, na Ustav iz 1963. godine narednih su godina usvajani, popularno nazvani *radnički amandmani*, budući da su cjelovito izrazili položaj radnika i dali mu potpuna prava nad sredstvima rada. Takva se odluka naravno odnosila i na pozorišta i radnice i radnike u njima, koji su tako i formalno postali vlasnicima pozorišnih kuća.

Najuticajniji propis u oblasti pozorišne djelatnosti

U februaru 1974. godine proglašen je novi Ustav SFRJ,¹⁰ koji će donijeti neke dalekosežne promjene u jugoslovenskoj federaciji. Ta će se promjena odraziti i na kulturni život, moguće čak i ponajviše upravo u BiH. Vodeći računa o nastalim promjenama u društvu i razvoju radničkog samoupravljanja, Skupština SRBiH 24. februara 1976. godine, na osnovu Ustava SRBiH, izdaje Ukaz o proglašenju Zakona o pozorišnoj djelatnosti.¹¹ Ovaj Zakon pozorišnu djelatnost proglašava djelatnošću od posebnog društvenog interesa i, iako je donesen devet mjeseci prije usvajanja saveznog Zakona o udruženom radu, ima sve elemente organizacije pozorišta kao samoupravne organizacije udruženog rada u oblasti kulture.¹² Pored toga, pod pozorišnom se djelatnosti smatra svako javno prikazivanje bilo kojeg oblika scenskih djela koja izvedu pozorišni umjetnici,¹³ što daje potpunu slobodu u izvedbi i formi scenskog umjetničkog djela. Pored svih profesionalnih djelatnika pozorišta, ovaj zakon pozorišnim umjetnicima¹⁴ smatra i sve radne ljude koji se amaterski bave pozorišnom djelatnosti. Povećana je javnost rada pozorišta, obavezom da su pozorišta dužna javno objaviti svoju umjetničku koncepciju, opće smjernice repertoarske politike, godišnji repertoarski plan i plan gostovanja umjetnika iz zemlje i inostranstva. Predviđeno je da se

¹⁰ U uvodnom tekstu Ustava SFRJ iz 1974. u V. dijelu osnovnih načela, navodi se: „Polazeći od toga da su obrazovanje, nauka i kultura bitan činilac razvoja socijalističkog društva, podizanja produktivnosti rada, razvoja stvaralačkih snaga ljudi i svestranog razvoja ličnosti, humaniziranja socijalističkih samoupravnih odnosa i opšteg napretka društva, socijalistička zajednica osigurava slobodu stvaralaštva i stvara uslove za razvoj i unapređenje obrazovanja, naučnog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva kako bi što uspješnije služili podizanju stvaralačkih sposobnosti radnih ljudi, unapređivanju socijalističkih društvenih odnosa i svestranom razvoju slobodne i humanizirane ličnosti“. U ovom dijelu Ustava insistiralo se na slobodi kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, kao i na *podruštvljavanju* kulture i umjetnosti.

¹¹ ZOPD SR BiH („SL SRBiH“ br. 6/76.)

¹² Čl. 5., ZOPD SRBiH, 1976.

¹³ Čl. 1., ZOPD SRBiH, 1976.

¹⁴ Čl. 7., ZOPD SRBiH, 1976.

bliže odredbe o javnosti rada pozorišta utvrđuju statutom.¹⁵ Za nepoštivanje odredbi o javnosti rada određena je i novčana kazna precizirana u kaznenim odredbama.¹⁶ Članovi 22. i 23. ovog Zakona predstavljaju odredbe o samostalnom osnivanjupozorišnih skupina, kao i udruživanje u pozorišne ansamble u cilju povremenog pripremanja i javnog izvođenja umjetničkih programa. Kada je riječ o upravljanju pozorištem, odnosno u slučaju ovog zakona o *samoupravljanju*, navodi se kako „Pozorištem upravljaju radnici pozorišta neposredno i putem delegata.“¹⁷

Ovo je ujedno bio i posljednji pozorišni zakon u SR Bosni i Hercegovini. Dvije godine poslije njegovog usvajanja, 1976. godine, usaglašen je i usvojen i set podzakonskih akata koji su, uz Zakon, godinama nakon toga činili pozorišno zakonodavstvo SRBiH: Pravilnik o načinu vođenja registra pozorišta i Pravilnik o tehničkim i kadrovskim uslovima za osnivanje i rad pozorišta.¹⁸Ukaz o proglašenju izmjena i dopuna Zakona o pozorišnoj djelatnosti donesen je u aprilu 1987. godine. Taj je akt samo amortizovao devalvaciju tadašnjeg jugoslovenskog dinara u člancima Zakona koji su se odnosili na visine određenih kazni, tako da su one povećane deset puta.¹⁹ Praktično i formalno-pravno, ovaj je Zakon u Bosni i Hercegovini kasnije bio na snazi: u Kantonu Sarajevo 24 godine, sve do 2000., a u Hercegovačko-neretvanskom kantonu gotovo 30 godina, do 2005. godine. Zanimljivo je da u onim kantonima u Federaciji BiH u kojima nisu usvojeni novi zakoni o pozorišnoj djelatnosti²⁰ Zakon iz 1976. godine formalno je još uvijek na snazi.

Kulturna politika i podjela nadležnosti u nezavisnoj Bosni i Hercegovini

Početkom oktobra 1991. Skupština Republike BiH donijela je Akt o reafirmaciji suverenosti Republike Bosne i Hercegovine. RBiH je u Ujedinjene narode primljena već 22. maja 1992. godine. Predsjedništvo RBiH 1993. godine donosi odluku o donošenju prečišćenog teksta Ustava Republike Bosne i Hercegovine. Kasnijom podjelom zemlje na dva entiteta, i nadležnost nad poslovima kreiranja i provedbe kulturne politike također su podijeljena, jer su ta pitanja, u skladu sa Mirovnim sporazumom, ostala u isključivoj nadležnosti entiteta. „Utvrdjivanje i provedba kulturne politike, pa time i izrada strategije razvoja kulture u entitetima i Distriktu Brčko, različito se tretira. Dok je u RS to nadležnost entiteta, u FBiH je svaki kanton nadležan za pojedine kulturne djelatnosti koje postoje na području tog kantona. Distrikt Brčko, mada po arbitražnoj odluci trebaizravno primjenjivati propise BiH, u nedostatku tih propisa pitanja iz oblasti kulture djelimično reguliše vlastitim propisima. Na razini države BiH donesena su tri zakona koji pokrivaju oblast kulture,²¹ a većina ostalih zakonausvojena je na entitetskim i razinamakantona u Federaciji.“²²Time je

¹⁵Čl. 12., ZOPD SRBiH, 1976.

¹⁶Čl. 37., ZOPD SRBiH, 1976.

¹⁷Čl. 25., ZOPD SRBiH, 1976.

¹⁸ „SL SR BiH“ br. 23/78.

¹⁹ Razlikuje se samo donji prag kazne u visini 3.000 (čl. 38. st. 1.) koji je povećan na 20.000 dinara.

²⁰ 1. Unsko-sanski kanton (Bihać); 2. Posavski kanton (Orašje); 3. Bosansko-podrinjski kanton (Goražde); 4. Srednjobosanski kanton (Travnik); 5. Zapadnohercegovački kanton (Široki Brijeg) i 6. Kanton 10 (Livno).

²¹ Riječ je o Zakonu o autorskim i drugim srodnim pravima u BiH, Zakonu o zaštiti dobara koja su odlukama Povjerenstava zaštitu nacionalnih spomenika proglašena nacionalnim spomenicima i Zakonu o Arhivu BiH.

²² „Strategija kulturne politike u BiH“. Vijeće ministara BiH. 2008.

upravljanje ukupnim kulturnim sektorom, a tako i pozorišnom djelatnošću, potpalo pod entitetske i zakone Distrikta, a u Federaciji BiH izravno u nadležnosti deset kantonalnih zakonodavstava. U takvom bi složenom sistemu Bosna i Hercegovina mogla imati ukupno dvanaest pozorišnih zakona.

Takozvani *prvi talas* zakona u oblasti kulture koji su usvajani u skupštinama na entitetskom (prvenstveno RS) i kantonalnim razinama desio se početkom dvijehiljaditih godina, nakon što su se jasnije i čvršće uspostavile entitetske i kantonalne administracije kao novoformirane teritorijalne jedinice i po usvajanju niza zakona koji su omogućili regulisanje osnovnih društvenih i ekonomskih pitanja na tim prostorima. U okviru takve administrativno-političke strukture i složene unutrašnje organizacije Bosne i Hercegovine, od 12 administrativno-političkih jedinica koje za to imaju predviđenu ustavnu nadležnost, njih tek pet uglavnom imaju usvojenu cjelokupnu zakonsku regulativu u oblasti različitih djelatnosti kulture (četiri kantona i RS). Centri tih administrativnih jedinica ujedno predstavljaju i pet najvećih kulturnih centara u zemlji (Sarajevo, Banja Luka, Mostar, Tuzla i Zenica) koji su tradicionalno, posljednjih više od sedamdeset godina, nosioci ukupnog kulturnog razvoja u zemlji i u kojima se zapravo i nalazi gotovo sve veće i značajnije ustanove kulture i umjetničke organizacije u BiH. Analizom propisa u kulturi u BiH lako se da konstatirati kako je riječ o nekonzistentnom pravnom sistemu. Postojeći zakoni predviđaju različite principe upravljanja i nadzora, različito definišu moguće organizacione forme, drugačije se regulišu nadležnosti upravnih odbora i direktora, te njihovi izbori i imenovanja, status pozorišnih umjetnika. Doneseni propisi ne predstavljaju pravno usklađeni sistem, što se izražava u kontradiktornim pravnim rješenjima u pogledu nadležnosti, nedovoljno preciznim formulacijama pojmova, odnosno njihove pravne sadržine. Ovako usložnjena pravna regulativa dovodi do „haotične i nedefinisane pozorišne organizacije“ u bosanskohercegovačkim pozorištima, na sličan način kako to objašnjava Maja Ristić analizirajući pozorišni sistem Beograda kao najveće i najkompleksnije pozorišne zajednice na ovim prostorima. Pri tome se ističe kako cjelokupno poslovanje pozorišne organizacije zapravo ponajviše ovisi od sposobnosti upravnika, koji u svim regionalnim zakonodavnim sistemima ima najveće ingerencije²³.

Sve to u konačnici dovodi do toga da sistem kulture, pored toga što se suočava sa čitavim nizom problema koje može podijeliti sa bilo kojim drugim sličnim sistemima u posttranzicijskim zajednicama, ima i problem ograničavajućih i značajno neujednačenih normativnih okvira.²⁴

Pozorišno zakonodavstvo u složenom političkom sistemu

U maju 2000. godine Skupština Kantona Sarajevo usvojila je Zakon o pozorišnoj djelatnosti. Bio je to prvi pozorišni zakon u poslijeratnoj i nezavisnoj Bosni i Hercegovini, usvojen nakon najuticajnijeg bh. pozorišnog propisa iz 1976. godine. Za vrijeme ministarskog mandata pozorišnog reditelja Gradimira Gojera, donesena je i većina podzakonskih akata čije je usvajanje predviđao osnovni Zakon: (1) Pravilnik o vođenju evidencije rada i čuvanju

²³Ristić, M. (2001) Predlogom zakona o pozorištu do novog organizacionog modela domaćeg teatra. Zbornik FDU Beograd 5/01 (str. 91-103)

²⁴v. Strategija kulturne politike Zeničko-dobojskog kantona

dokumentacije pozorišta, (2) Pravilnik o registru pozorišta, (3) Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad pozorišta²⁵, kao i (4) Pravilnik o bližim kriterijima za priznavanje statusa samostalnih umjetnika.²⁶ Godinu dana kasnije, Skupština Tuzlanskog kantona donosi Prijedlog zakona o pozorišnoj djelatnosti, a u januaru 2002. godine Skupština Zeničko-dobojskog kantona usvaja prvi Zakon o pozorišnoj djelatnosti tog kantona. Narodna skupština Republike Srpske na sjednici održanoj 18. aprila 2002. godine usvojila je Zakon o pozorišnoj djelatnosti za teritorij tog bh. entiteta, što čini gotovo polovinu ukupne prostorne površine zemlje, ali onu, teatarski promatrano, slabije razvijenu. Tek tri i po godine kasnije, 16. novembra 2005. godine Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona donosi posljednji Zakon o pozorišnoj/pozorišnoj djelatnosti²⁷ usvojen u tom periodu, uz donešeni Pravilnik o registru pozorišta.²⁸ Desetak godina nakon ovog *prvog talasa* pozorišnih zakona koji su usvajani u bh. skupštinama početkom prve decenije dvijehiljaditih, u skupštinama navedenih administrativnih jedinica najprije su usaglašavani i usvojeni zakoni o izmjenama i dopunama pozorišnih zakona. Analizom izvršenih izmjena i dopuna zakona vidljivo je kako su jedino promjene pozorišnog zakona RS-a bile nešto suštinski značajnijeg karaktera, dok izmjene zakona u TK i KS imaju ili više *kozmetički* karakter, ili su doneseni s namjerom dodatnog uticaja na kadroviranje, što je svakako podrazumijevalo i olakšanu mogućnost smjene postojećih pozorišnih rukovodstava. Nakon toga, u većini slučajeva, usaglašeni su i usvojeni potpuno novi pozorišni zakoni (RS, KS, TK i ZDK).

Prvi pozorišni zakoni nastali u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini predstavljali su neobičan, a nerijetko i krajnje nejasan i nelogičan spoj zakonskih rješenja iz prošlosti, kao i nekih zakona u zemljama okruženja, odnosno prijedloga zakona koji su bili aktuelni u periodu njihovog donošenja, do dvijehiljaditih godina. Kada su u pitanju prepisana zakonska rješenja iz prošlosti novi bh. pozorišni zakoni u najvećoj su se mjeri oslanjali na dva zakona o pozorišnoj djelatnosti SR BiH, i to: (1) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pozorišnoj djelatnosti SR BiH iz 1965. godine i (2) Zakon o pozorišnoj djelatnosti SR BiH iz 1976. godine, koji je bio posljednji jedinstveni bosanskohercegovački pozorišni zakon. Ujedno, vodeći se jasno definiranim načelom da se do usvajanja novih zakonskih rješenja u zemlji primjenjuju raniji zakoni, bio je to jedini važeći pozorišni zakon u poslijeratnoj BiH, sve do usvajanja novih, počevši od 2000. godine. On je dakle, u primjeni bio gotovo 25, a u nekim dijelovima zemlje više od 45 godina. Odredbe ovog Zakona uvažavane su uglavnom u dijelovima općih odredbi, osnivanja i rada pozorišta, udruživanja, transparentnosti rada i sl. dok je bilo praktično nemoguće koristiti odredbe koje su se odnosile na upravljanje i rukovođenje pozorištima, budući da je Zakon iz 1976. godine u potpunosti pisan jezikom tada aktuelnih principa poslovanja usklađenih sa društvenim uređenjem i načelima *socijalističkog samoupravljanja i udruženog rada*.

Prema dostupnim analizama, Prijedlog zakona o kazalištima Republike Hrvatske, s kraja devedesetih godina prošlog stoljeća, bio je temelj za donošenje Zakona o pozorišnoj djelatnosti Kantona Sarajevo iz 2000. godine, dok Zakon o pozorišnoj djelatnosti

²⁵ „SN KS“ br. 17/00

²⁶ „SN KS“ br. 12/01.

²⁷ ZOPD HNK, 2005. „SN HNK“ br. 6/05

²⁸ „NN HNK“ br. 6/06.

Hercegovačko-neretvanskog kantona iz 2005. godine u obimu od preko 95% predstavlja prepisani sarajevski zakon. Iako su republički pozorišni zakon RS-a iz 2002., a dobrim dijelom i Zakon TK iz 2001. godine, imali svoje interesantne specifičnosti i razlike, ovi akti u značajnoj mjeri predstavljaju slična, kompatibilna i zakonska rješenja usaglašena sa pomenutim zakonima usvojenim u kantonalnim skupštinama u Sarajevu i Mostaru. Nejasno je zašto su, kako i pod kojim okolnostima neki neuspjeli zakonski prijedlozi iz zemalja okruženja bez značajnijih izmjena usvajani kao novi pozorišni zakoni u BiH. Tako se i u jednom od rijetkih, ako ne i jedinom tekstu koji se u tom periodu ozbiljnije i istraživački bavio analizom novih pozorišnih zakona u BiH²⁹, nakon analize i rasčlanjivanja odredbi novog zakona, između ostalog ističe i da ne čudi zašto su „hrvatski umjetnici prijedlog zakona, na osnovu kojeg je (kopiranjem) nastao ovaj naš (ZOPD KS, op.a.), ubili u startu.“ (Seksan, 2001) Među kantonima u FBiH koji nikada pozorišnu djelatnost nisu regulisali zasebnim zakonskim odredbama i rješenjima nalaze se i oni u čijim je središtima prema nekim, istina još uvijek površnim i nedovoljno preciznim analizama, ostvaren minimum preduvjeta za osnivanje prvih javnih pozorišta (npr. SBK - Travnik ili USK - Bihać) i u kojima su, zapravo, takve inicijative i ideje prisutne i razmatrane već decenijama. Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine primjer je administrativne jedinice koja je najdalje odmakla u procesu osnivanja javne pozorišne ustanove u zajednici koja ima ustavnu nadležnost kreiranja i provedbe kulturne politike a do sada nema razvijenu pozorišnu djelatnost, a paralelno s tim niti pozorišnu legislativu. Zeničko-dobojski kanton, u odnosu na svoju ukupnu kulturnu infrastrukturu, ali i u kontekstu zaokruženog zakonodavnog okvira u kulturi, predstavlja jednu od administrativno-teritorijalnih jedinica u BiH sa dobro uređenim pitanjima u ovoj oblasti. Pored usvojenih šest *lex specialis* zakona o kulturi, nadležno Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport izradilo je i usvojilo i niz pripadajućih podzakonskih akata. Zanimljivo je naglasiti da je *Strategija kulturne politike Zeničko-dobojskog kantona* i njen Akcioni plan, kao jedini strateški dokument te vrste u Federaciji BiH, predviđjela izmjene i dopune određenih zakona u kulturi.³⁰

Govoreći o međunarodnim normativnim iskustvima europskih (post)tranzicionih zemalja, Milena Dragičević-Šešić navodi kako je najčešće definirani ciljnovih zakona bio da podstakne nove principe rada u kulturi, da uvede strateško planiranje, marketing i *fundraising* – to jest da omogući filantropima i donatorima oslobađanje od poreza zaveća ulaganja. Svaki novi zakon³¹ donosio je brojna očekivanja, ali i razočaranja u prvom trenutku, jer je „teški“ kulturni sistemi dalje izvjesno vrijeme poslova o po inerciji i sporo se mijenjao. Tako, „neki aspekti zakonske regulative, stvoreni da podstaknu još ulaganja i veću odgovornost javnih vlasti, posebno onih lokalnih, ne samo što se nisu ostvarili, već su u prvom momentu proizveli negativan efekat.“^{32 33} U Republici Srbiji duže od dvije decenije prolongiralo se

²⁹Seksan, Vedrana. „Završni udarac“. Bh. dani. Sarajevo. 23. veljače 2001.

(dostupno na: <http://www.bhdani.com/arhiva/194/t19419.shtml>, uvid dana 11. ožujka 2010.)

³⁰Između ostalog, Strategija je predviđjela usaglašavanje, donošenje i usvajanje potpuno novog Zakona o pozorišnoj djelatnosti Zeničko-dobojskog kantona, što je i realizirano tokom 2016. godine.

³¹ Autorica od poljskog zakona o decentralizaciji kulture (1998) preko bugarskog zakona o zaštiti i razvoju kulture (1999), do hrvatskog zakona o većima kulture (2001. i 2004)

³²Dragičević-Šešić, M. (2005) Dometi i mogućnosti legislative u kulturi. Beograd.

donošenje pozorišnog zakona, ponajviše iz straha od radikalnije reforme za koju postoji gotovo jednoglasan stav da ju je nužno sprovesti, i radi nemogućnosti da se prihvati odgovornost za istu. Na kraju se od njegovog donošenja u potpunosti odustalo, budući da je oblast kulture u konačnici definirana općim zakonom o kulturi.³⁴ Posmatrajući krozeuropski kontekst, uistinu je mali broj država koje imaju uređena posebna pozorišna zakonodavstva, a još je manje literature koja bi obrađivala materiju pozorišnog prava. Od početka pedesetih godina prošlog stoljeća raspravljalo se u velikom broju europskih zemalja, osobito onih zapadnoeuropskih, o potrebi usuglašavanja i donošenja pozorišne legislative, kao i o obimu, načinu usvajanja, sadržaju i strukturi tih akata. Sa druge strane, nerijetko se ističe kako se uzrok brojnih ozbiljnih propusta u europskim kazališnim sistemima nalazi upravo u „nedostatku zakona o pozorišnoj delatnosti koji bi na jasan i precizan način regulisali cjelokupni pozorišni život i spriječili mahinacije i mješanje trenutne vlasti u usko specijalističke pozorišne poslove.“³⁵

ZAKLJUČAK

Postojeći pozorišni zakoni predviđaju različite principe upravljanja i nadzora, na različitim temeljima uspostavljen model rukovođenja javnim pozorištima, različito definiraju moguće pozorišne organizacione oblike, drugačije se reguliraju nadležnosti upravnih obora i ravnatelja, njihovih izbora i imenovanja, umjetnički savjet kao stručno tijelo također je definirano na neujednačen način, popis zanimanja koja se smatraju pozorišnim umjetničkim zanimanjima su različiti, a različiti su i uvjeti njihovog upošljavanja itd. Sve to u konačnici dovodi do toga da bh. pozorišni sistem, pored toga što se suočava sa čitavim nizom ozbiljnih problema koje može podijeliti sa bilo kojim drugim sustavom u tranzicijskom društvu, ima i ozbiljan problem ograničavajućih i značajno neujednačenih normativnih okvira. Prvopozorišni zakoni u nezavisnoj BiH usvojeni su u entitetskoj (RS) i kantonalnim skupštinama uglavnom u razdoblju od dvije godine početkom novog stoljeća (2000-2002), dok je posljednji, onaj u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, usvojen nekoliko godina kasnije (2005). Do tada, u prvih nekoliko godina obnovljene bosanskohercegovačke državnosti, svi bh. teatri radili su i poslovali u skladu sa ZOPD SR BiH iz 1978. godine, dok su neke pozorišne ustanove, prvenstveno one na prostoru današnje Federacije BiH, djelovale sukladno nekim zakonskim rješenjima iz ratnog perioda.³⁶ Pored navedenih pozorišnih zakona, nekoliko kantona je u razdoblju od 2007. godine usvojila tzv. opće zakone o kulturi (Bosansko-podrinjski, Unsko-sanski, Srednjobosanski i Tuzlanski kanton), koji, između ostalog, donekle definiraju i pozorišnu djelatnost kao dio ukupnog kulturnog sistema tih zajednica.

U ovakvim osvrtima neophodno bi bilo istaći kakointeres pozorišnog prava kao posebne pravne discipline svakako se ne može zaustaviti samo na principima krute analize

³³ Npr. mnoge male opštine i vojvodstva u Poljskoj, odbile su da finansiraju gradska pozorišta, smatrajući to preskupim i nepotrebnim izdatkom, ili su racionalizovale mrežu gradskih ustanova, odbijajući da preuzmu finansiranje brojnih pozorišnih trupa i nevladinog sektora u celini (Dragičević-Šešić,).

³⁴ "SG RS", br. 72/09. Zakon je dostupan na http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html, (uvid 22. 6. 2017.)

³⁵ Kurić, H. (2009). Dinamična organizacija pozorišne stvarnosti. Scena (1–2), Novi Sad.(str. 237-245)

³⁶ Prvenstveno se misli na Uredbu sa zakonskom snagom o ustanovama RBiH³⁶ iz 1992., koja je i danas na snazi.

propisa, već taj istraživački oblik svakako treba obuhvatiti „kazališnu praksu i kazališnu produkciju“. Pri čemu „pod kazališnom praksom smatramo zajednički stvaralački rad različitih kazališnih djelatnika (glumci, scenograf, kostimograf, majstor rasvjete, redatelj i dr.), dok pod kazališnom produkcijom smatramo tzv. scensku proizvodnju koja počiva na suradnji između administrativnog, tehničkog i umjetničkog osoblja koje sudjeluje pri pripremanju repertoara, stvaranju predstave, njenoj izvedbi i sponama s gledateljstvom.“³⁷

BiH je u svojoj tradiciji uvijek imala pozorišni *lex specialis*, odnosno zakone koji se specifično bave pozorišnom djelatnosti. Kada je devedesetih godina donesena i danas važeća uredba sa zakonskom snagom o ustanovama, pozorište je i tada bilo na određeni način izdvojeno. Tako ne mora ostati, jer rješenja bi se, naravno, trebala mijenjati, osobito kada je evidentno da su reforme nužne. Pogledamo li okruženje, od svojih specijaliziranih zakona odustali u Sloveniji, Srbiji, a i u Crnoj Gori je usvojen Zakon o kulturi. Vitomira Lončar, govoreći o najavljenoj mogućnosti usvajanja sličnog zakona u Republici Hrvatskoj kaže: „Potpuno se slažem da nam valja razmišljati o tome i analizirati što su susjedi dobili donošenjem krovnog zakona za cijelu kulturu. No, za to je prije svega potrebno napraviti analizu stanja i utvrditi osnovne smjernice kojima bi pozorište trebalo i željelo ići. Neko novo pozorište koje će imati razvojnu komponentu i u programskom i organizacijskom smislu.“³⁸ Lončar povodom ove najave konstatira kako joj se ipak čini da je ponovno u javnost samo bačen *mjehur od sapunice*. Svakako ostaje pitanje je da li tzv. opći zakoni o kulturi predstavljaju dovoljno širok pravni okvir unutar kojih se može pronaći pozorišna djelatnost i u okviru kojeg ona može imati legislativni minimum koji bi joj omogućio kvalitetnu reguliranost u cilju uspješnog djelovanja i razvitka, ili je ipak neophodno donošenje posebnih pozorišnih zakona u obliku *lex specialis*.³⁹

Literatura i izvori:

1. Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 15/65 i 6/76 i 23/78
2. Strategija kulturne politike u BiH. Vijeće ministara BiH. Sarajevo, 2008.
3. Andrejaš-Padžić, M. (2017). Normativno pozicioniranje teatarskog okvira u južnoslavenskom ambijentu (magistarski rad). ADU Tuzla.
4. Begagić, H. (2012) Kazališna produkcija u tranzicijskim procesima - primjer Bosne i Hercegovine (doktorska radnja). FF Zagreb.
5. Groš, M. (1911). Zakon i Uredba o Narodnom pozorištu. SKG. (k. 27; br. 1)
6. Groš, M. (1920). Pozorište u Jugoslaviji. Prosvetni glasnik (br. 3)
7. Lončar, V. (2012) Kulturna politika sa sisama i bez njih.
(<http://blog.vecernji.hr/vitomira-loncar/>) (uvid 17. 6. 2020.) Zagreb: Večernji list.

³⁷ Zlatović, D. (2009) Ogledi iz autorskog kazališnog prava. Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo. Zagreb (str. 133-174)

³⁸ Preuzeto sa: <http://blog.vecernji.hr/vitomira-loncar/> (Lončar, V. Kulturna politika sa sisama i bez njih. Večernji list – blog. Zagreb, 2012), uvid 17. 6. 2022.

³⁹ *Lex specialis* je pravna doktrina koja se odnosi na tumačenje zakona, i može se primjeniti i u domaćem i u međunarodnom pravu i kontekstima. Izraz označava zakon kojim se uređuje poseban predmet, a potiče od latinske pravne maksime *lex specialis derogat legi generali*. Po ovoj doktrini zakon kojim se uređuje određena tema jači od zakona koji regulira samo opća pitanja. (Lex Specialis Law & Legal Definition. Legal Definitions. USLegal, Inc., uvid 20. 5. 2021)

8. Seksan, V. (2001). „Završni udarac“.
(<http://www.bhdani.com/arhiva/194/t19419.shtml>, uvid 11. 3. 2010.) Sarajevo: Bh. dani.
9. Strategija kulturne politike Zeničko-dobojskog kantona 2021-2027. godina, Zenica. 2022.
10. Strategija kulturne politike Zeničko-dobojskog kantona za period 2014-2020. godina, Zenica. 2014.
11. Ristić, M. (2001) Predlogom zakona o pozorištu do novog organizacionog modela domaćeg teatra. Zbornik 5/01 FDU. Beograd.
12. Zlatović, D. (2009) Ogledi iz autorskog kazališnog prava. Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo. Zagreb.
13. Dragičević-Šešić, M. (2005) Dometi i mogućnosti legislative u kulturi. Beograd.
14. Kurić, H. (2009). Dinamična organizacija pozorišne stvarnosti. Scena (1–2), Novi Sad.
15. Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine br. 11/60 i 41/60
16. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 72/09
17. Narodne/Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona br. 6/05 i 6/06
18. Službene novine Kantona Sarajevo br. 17/00 i 12/01.
19. Službeni list Republike Bosne i Hercegovine br. 6/92, 8/93 i 13/94

Summary

The theater system of Bosnia and Herzegovina in the institutional, and thus also in the regulatory aspect, has historically lagged behind other European communities. Nevertheless, since the establishment of the first state institutions, the network of the newly established theater system was normatively included in the broader framework of the state union to which the territory of Bosnia and Herzegovina belonged, from the Kingdom of SHS to the Second Yugoslavia. Only through the processes of significant constitutional decentralization in the seventies of the last century were the prerequisites for independent normative regulation and the adoption of the first acts in the field of theater activities in Bosnia and Herzegovina. The current constitutional arrangement of Bosnia and Herzegovina implies a high degree of decentralization, within which the authority over the creation and implementation of most public policies is divided between lower administrative levels of public administration - entities and cantons. In such a complex system, Bosnia and Herzegovina can have twelve different laws regulating the same cultural activities (currently there are five theater laws), which in practice means hundreds of different laws on individual cultural activities. Such a complex system of legislation in culture undoubtedly represents a unique case, especially when taking into account the size of the country, its economic conditions and the degree of development of the cultural sector.

Keywords: *theater laws, legislation in culture, normative regulation of artistic activities, theater policies, cultural policy*